

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

УДК 94(38)"-03"(045)

DOI <https://doi.org/10.32782/cusu-hist-2025-2-14>**Поліщук Михайло,**

директор,

Вільшанський українсько-болгарський історичний музей імені Івана Гуржоса

Michal26600@meta.ua

ДО ПИТАННЯ ПРО МІСІЮ ТІМОКРАТА

У статті розглянуто місію родосця Тімократа, надісланого сатрапом Фарнабазом у період, який зазвичай датований дослідниками в межах проміжку 397–395 рр. до Хр., до полісів Еллади. Місію часто трактують як один із вирішальних чинників початку Коринфської війни 395–387 рр. до Хр. Основна увага приділена питанню про характер і значення привезених Тімократом 50 талантів срібла: кошти часто оцінюють як «субсидії на ведення війни проти лакедемонян», однак як коректніше трактування, враховуючи контекст подій, запропоновано трактування як «дипломатичні подарунки» в межах східної політичної традиції. На основі аналізу античних джерел, насамперед Ксенофонта, «Оксиринхського історика» та Плутарха, та широкого кола історіографії – від класичної німецької школи XIX ст. до сучасних досліджень Е. Рунга, Р. Сігера та С. Горнблавера – продемонстровано значну варіативність у трактуванні зазначеної проблеми. Оцінки впливу місії Тімократа визначалися не лише джерельною базою, а ще і світоглядними та методологічними підходами дослідників. Кількісний аналіз фінансових можливостей античних полісів засвідчує: сума в 50 талантів була відверто замалою для якогось більш-менш відчутного впливу на перебіг військових дій в умовах тогочасного ведення військових дій, проте могла відігравати роль персональних дарів, здатних стимулювати політичну активність окремих політиків, при тому навіть озвучений стимул є дискусійним через агресивне відношення еллінів до прийняття Ахеменідських дарів. Розглянуто також питання хронології місії, гіпотетичний хронологічний зв'язок із відновленням Довгих мурів Афін, а також загальне ставлення еллінів до прийняття Ахеменідських коштів. У підсумку: місія Тімократа мала радше характер координаційної акції та демонстрації доброї волі з боку Ахеменідів, ніж прямого підкупу, а її значення у розгортанні Коринфської війни варто оцінювати як додаткове, явно позбавлене визначального значення. Дослідження поглиблює розуміння механізмів еліно-Ахеменідської дипломатії та взаємовпливу політичних і фінансових чинників у міжнародних відносинах античної доби.

Ключові слова: Тімократ, Коринфська війна, Афіни, Спарта, Персія.

«Люди вступають у війну, розуміючи її лиха,
й страх перед цими лихами навряд чи зупинить того,
кому війна обіцяє великі вигоди»

© Гермokrat Сиракузький (Фуکیدід. Історія, IV. 59. 2)

Оцінка результатів діяльності Тімократа в межах місії до Еллади має надкритичне значення в оцінці факторів впливу Ахеменідської дипломатії на початок та перебіг Коринфської війни. Хоч Ксенофонт говорить про прямий підкуп¹, проте аналіз опосередкованих свідчень ставить під сумнів достовірність Ксенофонтівського повідомлення.

¹ Ксенофонт. Історія, III. 5. 1.: «πέμπει Τιμοκράτην τὸν Ῥόδιον εἰς Ἑλλάδα, δοὺς χρυσίον εἰς πεντήκοντα τάλαντα ἀργυρίου, καὶ κελεύει πειρᾶσθαι πιστὰ τὰ μέγιστα λαμβάνοντα διδόναι τοῖς προεστηκόσιν ἐν ταῖς πόλεσιν ἐφ' ᾧ τε πόλεμον ἐξοίσειν πρὸς Λακεδαιμονίους. ἐκεῖνος δ' ἐλθὼν δίδωσιν ἐν Θήβαις μὲν Ἀνδροκλείδῃ τε καὶ Ἰσμηνίᾳ καὶ Γαλαξιδώρῳ, ἐν Κορίνθῳ δὲ Τιμολάῳ τε καὶ Πολυάνθῃ, ἐν Ἀργεὶ δὲ Κύλωνί τε καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ.» / Recensione E.C. Marchant.

Говорячи про причини початку Коринфської війни 395–387 рр. до Хр., як то часто буває стосовно проблематичних тематик, думки вчених розійшлися. Більшість сучасних дослідників, наприклад Д. Леманн, С. Перльман, Р. Сігер та П. Функ, заперечують вагомий вплив факторів соціального, економічного та ідеологічного характеру (Lehmann G. A., 1978a, s. 107–126; Lehmann G. A., 1978b, s. 73–93; Perlman S., 1964, p. 64–81; Perlman S., 1976, p. 223–233; Seager R., 1967, p. 95–115; Funke P., 1980, s. 1 etc., 40 etc.). Протилежну точку зору відстоюють Д. Каган та К. Гамільтон (Kagan D., 1961, p. 321–341; Hamilton C. D., 1979, p. 137–161).

Як загальне резюме, зріз дійсного стану розробки тематики загалом та відображення домінантних позицій більш конкретно, варто вважати видання Cambridge Ancient History; Р. Сігер, автор відповідного розділу, також заперечує вплив факторів соціального, економічного та ідеологічного характеру (Seager R., 1994, p. 98).

За кількісним показником серед профільних досліджень загальна оцінка є зрозумілою, однак, керуючись принципом «argumenta ponderantur, non numerantur», потрібно звертати увагу на фактологічне наповнення. Одним із ключових питань у контексті факторів, що призвели до початку Коринфської війни, є значення привезених Тімократом до Еллади Ахеменідських коштів. Завдяки високому авторитету Д. Кагана, який є предметним спеціалістом насамперед у питаннях Пелопоннеської війни², а також автором низки праць щодо суміжних епох, «Тімократофі кошти» часто розцінюють як субсидії; наприклад, думку Д. Кагана приймає А. Дегтярьова, з посиланням на згадану вище працю Д. Кагана, щоправда, з уточненням: «...більшість дослідників визнають визначальну роль перських грошей в Коринфській війні»³. Якщо вже й говорити про «більшість дослідників», які визнають «визначальну роль», то бажано було б дізнатися імена дослідників, адже на практиці ситуація діаметрально протилежна, що продемонстровано вище. Ще далі заходить Е. Венидиктова, яка передає слова Ксенофонта в пер. С. Я. Лур'є метафразою⁴. Подібне може бути доречним, однак у контексті викладу Е. Венидиктової інтерпретація за Ксенофонтом подана як доконаний та безапеляційний факт. Тим паче, дослідник зобов'язаний розрізняти забарвлення від факту та факт від інтерпретації. Щоправда, в дослідженнях загального характеру часто приймають саме Ксенофонову оцінку безапеляційно⁵ або з уточненням з точки зору позиції Д. Кагана, тобто як один із ключових факторів (Рунг Э. В., 2008, с. 312, 413). Найбільш груба оцінка належить Е. Фролову: «... перси ... зуміли нав'язати Спарті силами решити греків війну в самій Греції»⁶.

Щоправда, більшість дослідників до 1970-их рр. дотримувалась аналогічної позиції. 50 талантів, привезених Тімократом до Еллади, німецький дослідник Ю. Белох характеризує як «грошову допомогу на військові витрати» та звідкись виводить обіцянки подальших субсидій⁷; Е. Курціус характеризує також як субсидії, які, на відміну від субсидій лакедемонянам у часи Пелопоннеської війни – здобутих «ціною багатьох принижень» – тепер Ахеменіди вороже налаштованим щодо лакедемонян полісам надавали добровільно та наперед

² Головним чином ідеться про фундаментальні дослідження, див.: Kagan D. The Archidamian War. Ithaca, 1974; Kagan D. The Fall of the Athenian Empire. Ithaca, 1987; Kagan D. The Outbreak of the Peloponnesian War. Ithaca, 1981; Kagan D. The Peace of Nicias and the Sicilian Expedition. Ithaca, 1981. 2003 p., ґрунтуючись на попередніх публікаціях, вийшла монографія, яку можна вважати «класичною», див.: Kagan D. The Peloponnesian War. New York, 2003 = Каган Д. Пелопоннесская война / Пер. Н. Белобородова и М. Коробова. Москва, 2023.

³ Дегтярева А. Д. Греко-персидские дипломатические контакты в канун Коринфской войны 395–386 гг. до н. э. Древний мир: история и археология: Труды 1-й и 2-й Всероссийской научной конференции «Дьяковские чтения» кафедры истории древнего мира и средних веков им. проф. В. Ф. Семенова МПГУ (8 декабря 2012 г.) (6 декабря 2014 г.). Москва, 2015. С. 47.

⁴ Венидиктова Е. А. Аргосско-персидские взаимоотношения в VI–IV вв. до н. э. Иран и античный мир: политическое, культурное и экономическое взаимодействие двух цивилизаций: тезисы докладов международной научной конференции (Казань, 14–16 сентября 2011 г.). Казань, 2011. С. 41–42.

⁵ Наприклад, див.: Олмстед А. Т. История Персидской империи / Пер. А. А. Карповой. Москва, 2012. С. 415, 419.

⁶ Фролов Э. Д. Греция в эпоху поздней классики. Санкт-Петербург, 2001. С. 472.

⁷ Белох Ю. История Греции. Т II / Пер. М. Гершензона. Москва, 1899. С. 158.

<«... золоті «стрілки», вжиті в належному місці, мали свою дію»⁸; К. Беккер дуже поетично характеризує 50 талантів, привезених Тімократом, як «золоту стрілу», що проникла у саме серце⁹. <Фразеологізм «золоті стріли» та «золоті стрілки» є омажем на переданий Плутархом жарт Агесілая¹⁰.> Німецька класична історіографія, яка домінувала впродовж XIX ст., високо цінувала Ксенофонта, тож у подібній оцінці не було нічого дивного.

Одним із ключових пунктів для оцінки постає саме місія Тімократа, яку інколи трактують як визначальний чинник, зводячи все до прямого фінансування Ахеменідами військових дій проти лакедемонян.

У дійсних умовах доцільно розглянути місію Тімократа ближче, а точніше, конкретно вплив привезених Тімократом Ахеменідських коштів як одного з гіпотетичних факторів початку Коринфської війни.

Місію Тімократа згадують часто. Здебільшого у межах одного речення. Серед досліджень, відведених конкретно місії Тімократа, вдалося віднайти лиш одну публікацію Е. Рунга (Рунг Э. В., 1997, с. 8–15). Тим паче, дещо комічним виглядає такий момент: дослідник у більш ранній тематичній публікації, з посиланням на Д. Кагана, наполягає на прямому впливі Ахеменідських коштів, щоправда, з низкою уточнень, зміщуючи акцент на «фактор переконання», але в більш пізній публікації – причиною війни називає, на відміну від коштів, саме ворожу щодо лакедемонян позицію лідерів демократичних угруповань, у чому посиляється на позицію Оксирихського історика (Рунг Э. В., 1997, с. 13; Рунг Э. В., 2006, с. 54 <з пос. на: «Kagan D. The Economic Origins of the Corinthian War // PP. V. LXXX. N1. 1961. P. 323–328.» та «Hell. Oxy. X.5.»>). <До речі, в першому випадку Е. Рунг також апелює до Оксирихського історика – «Hell. Oxy. XVII(XIII).1» – однак до іншого фрагменту, й доходить інших висновків. 2008 р. була опублікована згадана вище монографія Е. Рунга «Греція і Ахеменідська держава», де в основу одного з розділів лягла саме публікація 1997 р., однак на момент публікації монографії Е. Рунгом уже було опубліковано статтю в «Античний світ і археологія», тобто 2006-ий, де автор займає протилежну позицію... (Рунг Э. В., 2008, с. 305–313).>

Оскільки зараз поступово відмовляються від трактування полісу як «місто-держава» та заміняють на «держава громадян»¹¹, надалі замість «Афіни», «Спарта», «Корінф» буде використано коректніші з точки зору тогочасного стану речей «афіняни», «лакедемоняни», «коринфяни».

Прямі чи опосередковані згадки в збереженій першоджерельній базі трапляються досить часто¹². Звісно ж, «часто» в контексті античної першоджерельної бази. Детальний розбір перебігу явно поза межами дослідження, тож є доцільним обмежитись коротким резюме: 396-го р. до Хр. родосець Тімократ був відправлений сатрапом Фарнабазом, напевно ж, з відома та/чи санкції царя-царів Артаксеркса II Мнемона, з «дипломатичною місією» до Еллади, де відвідав 4 поліси¹³; із собою Тімократ привіз 50 талантів дорогоцінних металів [«ἀργυρίου», тобто

⁸ Курціусь Э. История Греции. Т. III / Пер. М. Корсака. Москва, 1880. С. 163.

⁹ Беккер К. Ф. Древняя история / Пер. Н. И. Греча. Москва, 2012. С. 425.

¹⁰ Плутарх. Вислови спартанців, 211b.

¹¹ Runciman W. G. Doomed to Extinction. *The Greek City*. Oxford, 1991. P. 348 – «citizen-state»

¹² Ксенофонт. Історія, III. 5. 1; Павсаній. Еллада, III. 9. 8; Плутарх. Життєписи, Агесілай. 15, Артаксес. 20, Лісандр. 27; Плутарх. Вислови спартанців, 211b <з контексту>; Поліен. Військові хитрощі, I. 48. 3; Оксирихська історія, 2. 2.

¹³ Ключовими є Ксенофонт та Павсаній. Суттєва відмінність – перелік імен, адже в Ксенофонта – це фіванці Андроклід, Ісменій та Галаксидор, коринфяни Тимолай та Поліанф, аргосці – Кілон та його «однодумці» [«τε καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ»; афіняни залишаються знеособленими]; тоді як у Павсанія з певними сумнівами щодо Содама, адже використано слово «λέωντα», це фіванці Андроклід, Ісменій та Амфіфеміс, коринфяни Поліант та Тимолай, аргосці Кілон та Содам, а також Павсаній називає афінян Кефала та Епикрата. Для наочності таблиця [співпадіння виділені жирним шрифтом]:

	Ксенофонт. <i>Історія</i> , III. 5. 1	Павсаній. <i>Еллада</i> , III. 9. 8
Фіви	Андроклід, Ісменій , Галаксидор	Андроклід, Ісменій , Амфіфеміс
Коринф	Тимолай, Поліанф	Тимолай, Поліанф
Аргос	Кілон	Кілон , Содам
Афіни		Кефал, Епикрат

срібла; за Ксенофонтом]. Згідно з викладом С. Гонблавера, Тімократ привіз кошти афінянам з ціллю спонукати до війни проти лакедемонян (Hornblower S., 1994, p. 68). Озвучена оцінка частіше фігурує в історіографії. Оксиринхський історик особливо акцентує увагу на інформації про підкуп як на альтернативній версії¹⁴. С. Гонблавер вважає Оксиринхського історика правим, на відміну від Ксенофонта (Hornblower S., 1994, p. 68). <Також С. Гонблавер вбачає прямий вплив між Ахеменідськими коштами та подальшою війною, що є досить дискусійним, й частково буде розглянуте далі (Hornblower S., 1994, p. 68)>. Подібні різночитання є наслідком двох традицій, які, відповідно, походять від Ксенофонта та Оксиринхського історика. Розбір традицій проведений Е. Рунгом (Рунг Э. В., 1997, с. 9–10; Рунг Э. В., 2008, с. 305–307). Варто уточнити лиш одне: говорячи про оцінку, надану Ксенофонтом, пам'ятати загальновідоме лаконофілство «найгостиннішого» грецького історика¹⁵.

Також варто озвучити один вельми показовий факт. У Діодора Сицилійського, автора найбільш синтетичного та комплексного в плані охоплення джерела, відсутні будь-які згадки про місію Тімократа. Ім'я Тімократа фігурує, але іншого Тімократа – архонта Афін 364–363 рр. до Хр.¹⁶ Оцінка характеристики Діодора як історика й по сьогодні є дискусійною, притому полярною з яскраво вираженою дихотомією¹⁷, однак Діодор слідував всім ключовим тогочасним історіографічним тенденціям, використовував грецькі та римські джерела та досить об'єктивно відображав реальність, у чому дослідники сходяться¹⁸. Д. Люїс, хоч й з певною долею іронії, констатує: сучасні дослідники дотримуються мовчазної згоди – Діодор завжди правий, окрім випадків, коли помиляється явно, особливо щодо подій IV ст. до Хр. (Lewis D. M., 1992, p. 7 [ком. 18]). З урахуванням озвученого, зазначимо, що якби Ксенофонтів позиція про підкуп дійсно була домінуючою, досить дивно, щоб Діодор подібне проігнорував та наскільки

Подібні розбіжності пояснює різна традиція, адже Павсаній слідував якомусь іншому історичу, а Ксенофонт, як сучасник та учасник подій, міг володіти більш обмеженою інформацією.

Згади Епікрата та Кефала наявні у Оксиринхського історика (Оксиринхська історія, 2.2.), тож Павсаній міг брати інформацію у нього, але оцінку подій Павсаній змінив. Тим паче, подібна атрибуція первинного джерела є бездоказовою, адже відображає взаємозв'язок лиш зі збереженою першоджерельною базою, й першоджерелом Павсанія міг бути будь-який інший еллінський історик, праці якого втрачені, як той же Філарх. Тим паче, враховуючи «вибірковий скептицизм» та специфіку опусу Павсанія, навряд чи будь-якій фіксованій у творі історичній інформації можна вірити повною мірою (Грaбарь-Пассек М. Е. Павсаній. *История греческой литературы*. Т. III. Москва, 1960. С. 203–208).

¹⁴ Оксиринхська історія, 2. 2.: «καίτοι τινές λέγουσιν αἷτια γενέσθαι τὰ παρ' ἐκείνου χρήματα τοῦ σ[υ]στήναι τοὺς καὶ τοὺς ἐν Βοιωτοῖς καὶ τοὺς ἐν[τ]α[ς] ἀλλαις πόλεσι τ[αῖς] προειρημένα[ις.] | οὐκ εἰδότες ὅτι π[ρ]α[ς] αὐτοῖς σὺλ[λ]εβεῖν καὶ πάλαι δυσμενὲς ἔχειν [πρὸς Λακεδαιμονίαν] οὐ καὶ σκοπεῖν ὅπως ἐκπολεμῶ[σιν] τ[ὰς] πόλεις.» / Ed. by P. R. McKechnie & S.J.Kern.

«Хоча деякі кажуть, що цей <виступ проти лакедемонян> стався через гроші, які він <Тімократ> дав їм <Епікрату та Кефалу афінянам>, щоб збунтувати тих <...> і тих <політичних діячів> у Беотії <...> та тих <політичних діячів> в інших вищезгаданих містах. | Вони також не бачать, що всі ці люди давно мають несприятливу думку про лакедемонян <...> і мають намір воювати проти <лакедемонського> полісу».

¹⁵ Соболевский С. И. Ксенофонт, его жизнь и сочинения. *Ксенофонт Афинский. Сократические сочинения*. Москва – Ленинград, 1935. С. XIX–XX; Грaбарь-Пассек М. Е. Ксенофонт. *История греческой литературы*. Т. II. Москва, 1955. С. 101.

¹⁶ Діодор. Історична бібліотека, XV. 78. 1; Бикерман Э. Хронология древнего мира / Пер. И. М. Стеблин-Каменского. Москва, 1975. С. 205.

¹⁷ Наприклад: Muntz C. E. Diodorus Siculus and the World of the Late Roman Republic. Oxford, 2017. Rathmann M. Diodor und seine «Bibliothek». Berlin, 2016.

¹⁸ Наприклад, див.: Sacks K. S. Diodorus Siculus and the First Century. Princeton, 1990. P. 158

<Витяг із добірки джерел до іншого тексту: Laqueur R. Diodorea. *Hermes*. 1958, Bd. 86, Hb. 3, S. 257–290; Pavan M. La teoresi storica di Diodoro Siculi. *Rendiconti lincei. Scienze morali, storiche e filologiche*. 1961, Ser. VIII, Vol. 16, Fasc. 1–2, P. 19–52, 117–151; Drews R. Diodorus and his Sources. *American Journal of Philology*. 1962, Vol. 83, No. 4, P. 383etc.; Palm J. Über Sprache und Stil des Diodoros von Sizilien. Lund, 1955. S. 212; Spoerri W. Späthellenistische Berichte über Welt, Kultur und Götter. Basel, 1959; Cole T. Democritus and the Sources of Greek Anthropology. Western Reserve University, 1967; Müller R. Die epikureische Gesellschafts-Theorie. Berlin, 1974. S. 55etc.; Lévêque P. Pyrrhos. Paris, 1957. P. 53; Delorme J. Le monde hellénistique. Paris, 1975. P. 62–64; Pédech P. La méthode historique de Polybe. Paris, 1964. P. 336; Will E. Histoire politique du monde hellénistique. T. II. Nancy, 1967. P. 328; Smith L. C. The Chronology of Books XVIII–XX of Diodorus of Sicily. *American Journal of Ancient History*. 1961, Vol. 82, P. 283.>

вагомий фактор замовчав. Напевно, все ж позиція Ксенофонта відрізнялася від загальноприйнятої в тогочасній історіографії, та й у Ксенофонта були особисті причини до побудови відповідної риторики.

Ахеменідські кошти як ключовий фактор визначають П. Клоше, Д. Каган, Г. Глоц та Р. Коен (Рунг Э. В., 1997, с. 12). Протилежну позицію займає М. Кук, про що більш детально буде згадано далі (Рунг Э. В., 1997, с. 12). <Деякі висновки П. Клоше досить «одіозні»; наприклад, автор заперечує політичне значення відбудови «Довгих мурів» (Cloché P., 1934, p. 17).> П. Картледж займає, якщо можна так висловитися, «нейтрально виважену» позицію, відзначаючи роль Ахеменідських коштів як «певну» (Рунг Э. В., 1997, с. 12–13).

У дослідженні проблематики Ахеменідсько-еллінських відносин є одна серйозна особливість. Згідно з влучним визначенням Е. Рунга, основні джерела з питання політичних взаємин, як відомо, еллінські, й відповідно складається парадоксальна ситуація – дослідникам відомо про Ахеменідське сприйняття еллінів зі слів самих еллінів (Рунг Э. В., 2006, с. 66). Озвучений факт важливий, адже тема отримання коштів від Ахеменідів була *locus communis* афінських ораторів¹⁹. Як наслідок, питання хабарництва в контексті отримання коштів від Ахеменідів є тенденційним, й місію Тімократа потрібно розглядати з урахуванням озвучених факторів. Події пов'язані з місією Тімократа С. Горнблавер влучно називає «гучним корупційним скандалом» (Hornblower S., 1994, p. 68).

На жаль, в автора цих рядків відсутній доступ до публікації М. Кук, тож доведеться скористатися матеріалом, наданим Е. Рунгом: 50 талантів, привезених до Еллади Тімократом, є сумою замалою з погляду військових витрат, як тривала субсидія та навіть як перший внесок; за умови поділу порівну між перерахованими 9–10 політиками 4 різних полісів кожен отримав по 5 талантів, відповідно замало в плані військових витрат, проте достатньо з точки зору особистого володіння; як наслідок, у подальшому «розподілі» озвученої суми кожен політик міг впливати на голоси деяких громадян, але озвученої суми було замало для купівлі «більшості голосів» <умовного кворуму>; у висновку М. Кук заперечує прямий вплив Ахеменідських коштів (Рунг Э. В., 1997, с. 12 <з пос. на: «Cook M. L. Timokrates' 50 Talents and the Cost of Ancient Warfare. // Eranos. V.LXXXVIII. N1. 1990. P. 95–97»>). Е. Рунг називає позицію М. Кук «занадто прямолінійною» в питанні сприйняття Ахеменідських фінансових впливів та вважає більш точним визначення Д. Кагана щодо більш широкого трактування фінансової допомоги, в т. ч. за межами озвучених 50 талантів (Рунг Э. В., 1997, с. 12).

Оскільки автор позбавлений доступу до оригінального дослідження М. Кук, важко щось говорити предметним чином, проте складається враження, що М. Кук та Д. Каган пишуть про різні речі: М. Кук розглядає конкретну суму, привезену Тімократом, та вплив у моменті часу на прийняття рішення почати війну, тоді як Д. Каган говорить про вплив Ахеменідського фінансування на Коринфську війну загалом [перебіг війни], тобто за весь період 395–386 рр. до Хр. Також між обіцянкою передати кошти та фактом передання коштів є значна різниця. Звісно ж, обіцянка має плив, але об'єктивно значно менший, ніж пряма передача. Все ж таки підтвердження передачі коштів перед початком війни відсутнє, й першоджерела згадують лиш 50 талантів, привезених Тімократом. Подібне є надзвичайно важливим, адже важко пояснити відсутність випадів тогочасних ораторів щодо прийняття Ахеменідських коштів у ході Коринфської війни, адже, як було згадано вище, тема отримання коштів від Ахеменідів була «улюбленою» як аргумент проти політичних опонентів. Напевно, за умови передачі якихось коштів перед початком війни подібний факт повинен був би отримати бодай якесь відображення в джерельній базі, але фіксовані лиш 50 талантів, привезених Тімократом. Якщо вірити Ісократу, в заключний період Пелопоннеської війни Ахеменіди передали лаке-

¹⁹ Демосфен. Промови, IX. 42, XIX. 271; Есхін. Промови, III. 258; Дінарх. Промови, 24.

демонянам у сумі понад як 5 000 талантів²⁰. Різниця занадто відчутна, тож питання потребує розгляду ближче.

Загальний зріз сучасного стану розробки тематики економіки античної Еллади представлений у дослідженні А. Брессона (Bresson A., 2014, р. 43–74). В контексті цього дослідження напрацювання А. Брессона дають мало, проте головний висновок такий: дослідження до початку XX ст. уже втратили свою актуальність у багатьох питаннях, і зараз античну економіку варто сприймати як значно більш динамічну, ніж то вважали раніше, й економіка Еллади, хоч й поза межами сучасного визначення «капіталізму», однак по праву посідає своє місце у світовій історії капіталістичних відносин (Bresson A., 2014, р. 48). Тим паче, наявні дані занадто обривчасті, щоб говорити науково-предметно, проте цілком достатні задля ілюстративних розрахунків.

Кампанія в Халкідиді 354-го р. до Хр. обійшлася в понад як 1 000 талантів²¹, а сума всіх податків Афінської архи за часів Перікла становила 460 талантів від союзників²². Відповідно, 50 талантів, привезених Тімократом, є сумою відверто нікчемною в контексті озвученого.

Знову ж для прикладу доцільно порахувати кількість солдат, яких можна утримувати за 50 талантів. Коротке резюме сучасного стану дослідження питання надане М. Поліщуком (Поліщук М., 2024, с. 86–88). Метод прийнято з двома уточненнями: 1) оскільки відсутня інформація про зміну ваги монети, розрахунок проведено за об'ємами, як то елліни зазвичай й робили; 2) оскільки йдеться про період досить наближений до опису Фуکیدіда, прийнято позицію Г. Гріффіта та враховано лише ті повідомлення, що відносяться до виплат солдатам – 2 драхми, які гопліт щоденно отримував під Потідеєю [8 оболоів на себе та 4 на слугу <еллінський гопліт йшов у похід зі слугою>] (Griffith G. T., 1935, р. 264–296)²³. 1 талант = 60 мін, а 1 міна = 100 драхм, відповідно: $50 \times 60 \times 100 = 300\,000$ драхм. Правильність розрахунків підтверджує повідомлення Плутарха: Агесілай жартував, мовби вигнав із Азії «цар-царів з 300 000 лучників», адже на перських монетах було зображено лучників²⁴. У повідомленні явно йдеться саме про місію Тімократа. Жарт Агесілая дуже сподобався Плутарху, й був використаний двічі – в біографії Агесілая та Артаксеркса²⁵. Тож, 2 драхми гопліту кожного дня року: $300\,000 / (2 \times 365) = 411$. Для прикладу, в битві при Немеї [на р. Немея біля Епіїкії, інколи відома як «Битва при Коринфі»] зібралося одних лиш гоплітів 6 000 афінських, 7 000 аргоських, 5 000 беотійських, 3 000 коринфських та ще 3 000 з усієї Евбеї²⁶. Загалом 24 000 осіб. Виплати такої кількості бійців становитимуть щоденно 48 000 драхм, що відповідає 8 талантів. А ще потрібно було платити вершникам та різного роду гімнітам [«γυμνῆτες» = легкоозброєним <букв. «голим»>]. Відповідно, утримання контингенту разом з вершниками та гімнітами обійдеться в бл. 10 талантів щоденно. <Витрати на утримання флоту та гарнізони виносимо за дужки>.

Тим паче, що для тогочасної Еллади була нормальною практика залучати бійців для конкретних операцій і по завершенні відпускати додому²⁷. Згідно з повідомленням Ксенофонта, практично відразу після битви при р. Немеї масові походи припинилися з боку обох сторін, а

²⁰ Ісократ. Промови, VIII. 97.

²¹ Ісократ. Промови, VII. 9.

²² Фуکیدід. Історія, I. 96; Діодор. Історична бібліотека, XII. 40. 2.

²³ Фуکیدід. Історія, III. 17. 3; Маринович Л. П. Греческое наемничество IV в. до н. э. и кризис полиса. Москва, 1975. С. 142–157.

²⁴ Плутарх. Вислови спартанців, 211b <τοῦ δὲ Περσικοῦ νομίσματος χάραγμα τοξότην ἔχοντος, ἀναγευγνύων ἔφη τρισμυρία τοξόταις ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐξελαύνεσθαι τῆς Ἀσίας: τοσοῦτων γὰρ εἰς Ἀθήνας καὶ Θήβας κομισθέντων διὰ Τιμοκράτους χρυσῶν δαρεϊκῶν καὶ διαδοθέντων τοῖς δημαγωγοῖς, ἐξεπολεμώθησαν οἱ δῆμοι πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας. / Recensione G.N.Bernardakis>.

²⁵ Плутарх. Життєписи, Агесілай. 15; Плутарх. Життєписи, Атаксеркс. 20. <Саме 2-чи, адже Λακαϊνῶν ἀποφθέγματα, скоріш за все, є конспектом матеріалів, який було опубліковано вже після смерті самого Плутарха.>

²⁶ Ксенофонт. Історія, IV. 2. 17.

²⁷ Приклад, один із багатьох: Діодор. Історична бібліотека, XIV. 82. 7–10.

війна прийняла «позиційний» характер за допомогою найманців²⁸. Найманці часто були навіть дешевшими. Фракійських пельтастів афіняни підписували за драхму в день; щоправда, фракійці запізнилися до відправки експедиції, внаслідок чого фракійцям запропонували контракт за 3 оболи (1/2 драхми), від чого вже відмовилися самі фракійці²⁹. Напевно, 1 драхма є досить гідною платнею, проте пів драхми вже замало. Беручи умовну мору в умовних 1 000 бійців та виплати по драхмі на день подібний контингент найдешевших найманців обійдеться в: $1\,000 \times 365 / 6\,000 = 61$ талант утримання в рік. На практиці всі 70, а то й більше, адже командирам всіх ланок платили більше, як і вершникам (до чотирьох разів більше). А ще потрібно враховувати матеріальні заохочення, які широко практикувалися³⁰, витрати на поховання³¹, нагородження зброєю³², послуги провідників³³, матеріальну вдячність за співпрацю окремим особам³⁴ і багатьох інших видатків (Поліщук М., 2024, с. 87–88). Відповідно, сума в 100 талантів є цілком реалістичною. Щоправда, враховуючи дискусійність екстраординарних виплат, адже останні могли відбуватися за рахунок трофеїв, контрибуцій і т. п., більш безпечно обмежитися межею в 70 талантів на мору в 1 000 осіб протягом року. Виходячи з характеру подальшого перебігу Коринфської війни – у військових діях на суші брали участь по декілька мор з обох сторін – є доречним рахувати загальні щорічні видатки в межах умовних 300–500 талантів для кожної зі сторін.

Розрахунки, звісно ж, ілюстративного характеру, однак слугують опосередкованим підтвердженням відсутності значного впливу такої суми як 50 талантів на мобілізаційні можливості сторін, особливо на початковому етапі війни, коли діяли масові армії. Щодо лакедемонян, Д. Люїс вказує на відсутність проблем з набором до війська як своїх громадян, так і найманців (Lewis D. M., 1994, p. 28).

Якщо у випадку Пелопоннеської війни фінансування Ахеменідами антиафінської коаліції є беззаперечним, то у випадку Коринфської війни фінансування Ахеменідами антилакедемонського союзу дещо більш дискусійне. Факт підтримки беззаперечний, але питання в конкретиці. Повідомлення Ісократу про 5 000 талантів, отриманих лакедемонянами лиш на завершальному етапі Пелопоннеської війни³⁵, загалом, варто сприймати як достовірне, адже перетворення фінансів у прямі військові сили та засоби можна прослідкувати у джерельній базі. Зокрема, Д. Каган – головний апологет Ксенофонтівської версії – у своїй монографії демонструє випадки відновлення після страшних поразок лакедемонського флоту за Ахеменідські кошти³⁶. Щодо Коринфської війни, так відразу після масштабних операцій першого року в подальших діях, де брали участь окремі мори в кількості декілька штук з обох сторін, прослідкувати Ахеменідські кошти складно. В рік архонта Афін Філокла, 392-ий до Хр.³⁷, 1-ий рік Олімпіада 97, стратег афінян Фрасібул відправився в похід з 40-ма тріерами³⁸. За архонства Евтідема, тобто 450-ий р. до Хр.³⁹, до речі, афіняни споряджали на допомогу єгиптянам 200 трієр на чолі з Кімоном, сином Мільтіада⁴⁰. Падіння чисельності флоту афінян є зрозумілим, зумовлене реаліями, однак начебто Ахеменідські кошти повинні були б компенсувати бодай якусь різницю. На практиці

²⁸ Ксенофонт. Історія, IV. 4. 14.

²⁹ Фулідід. Історія, VII. 27. 2.

³⁰ Ксенофонт. Похід, I. 4. 13, I. 7. 7; Ксенофонт. Історія, IV. 2. 6; Діодор. Історична бібліотека, XIV. 52. 5, XIV. 53. 4.

³¹ Ксенофонт. Історія, VI. 1. 6.

³² Полієн. Військові хитрощі, III. 9. 4.

³³ Ксенофонт. Похід, IV. 7. 27.

³⁴ Ксенофонт. Похід, VI. 6. 37.

³⁵ Ісократ. Промови, VIII. 97.

³⁶ Каган Д. Пелопоннесская война / Пер. Н. Белобородова и М. Коробова. Москва, 2023. С. 593–593, 574.

³⁷ Бикерман Э. Хронология древнего мира / Пер. И. М. Стеблин-Каменского. Москва, 1975. С. 205.

³⁸ Діодор. Історична бібліотека, XIV. 94. 1–2.

³⁹ Бикерман Э. Указ. соч. С. 204.

⁴⁰ Діодор. Історична бібліотека, XII. 3. 1.

ж подібні флотилії в декілька десятків кораблів та сухопутні сили в декілька мор цілком відповідають можливостям тогочасної казни афінян. Лакедемоняни брали данину з підкорених полісів після надважкої в контексті економічних наслідків для всієї Еллади Пелопоннеської війни у сумі понад 1 000 талантів⁴¹. Ілюстративні при всій своїй умовності розрахунки наведені вище – про 300–500 талантів на рік – є бюджетом, «підйомним» для коаліції чотирьох ключових полісів Еллади. Як наслідок, пряма передача Ахеменідами союзу афінян, фіванців, коринф'ян та аргосців якихось фінансових ресурсів є питанням досить дискусійним. Варто спеціально акцентувати увагу на «прямих» передачах, адже факт підтримки організаційного характеру та взаємодії військових контингентів беззаперечний. Як приклад слугує флотилія Конона: флот Ахеменіди утримували з власних коштів, проте, напевно ж, із санкції сатрапа, який реалізовував волю царя-царів, флотилія на чолі з Кононом здійснила низку операцій на підтримку чи в прямій взаємодії із силами союзників. На заключному етапі Пелопоннеської війни Ахеменіди вже передавали кошти лакедемонянам і у результаті отримали малоприємного противника, тож свою помилку врахували й підхід змінили.

У контексті озвученого привезених Тімократом 50 талантів варто розцінювати як звичайні подарунки, що є притаманним «Східній традиції» – як знак доброї волі, серйозності намірів та додаткове підтвердження сили, пишності та щедрості царя-царів. Та й більше – прийняття еллінами подібних подарунків залишається дискусійним, адже ставлення є цілком однозначним – надкритичне⁴².

Якщо оповідання про провальну спробу підкупу Епамінода сміливо варто вважати тенденційним, адже безкорисливість Епамінода занадто добре відома в античній традиції та слугує ілюстративним матеріалом⁴³, то ситуація із зелійцем (м. Зелія в Троаді) Арфмієм, сином Піфонакта є показовою. Ще під час Греко-Перських воєн Арфмій привіз Ахеменідські кошти до Пелопоннесу, внаслідок чого еклесія (народні збори) афінян прийняла псефізму (постанова, що рівна закону), де оголосили Арфмію аттімію (позбавлення громадянських прав, адже Арфмій був прокшеном)⁴⁴. Оратори могли подібну інформацію використовувати у своїх особистих, у т. ч. демагогічних цілях; отже, факт залишається фактом, й постанова мала надзвичайне значення, адже була викарбувана на мідній стелі, встановленій на Акрополі поблизу, по праву руку, від великої статуї Афіні, встановленій на честь перемоги над «варварами» за кошти, надані еллінам⁴⁵. Античні історики підтверджують існування місії Діодемонта; від коштів лакедемоняни, до речі, відмовилися. Оратори апелювали до еклесії, й відповідно, подібна апеляція до громадської думки може мати силу лиш за умови пієтету між позицією, озвученою оратором, та дійсною громадською думкою – засудження отримання коштів від Ахеменідів у будь-якому вигляді. Як наслідок, зміна Ахеменідської політики стосовно еллінів починаючи з IV ст. до Хр.

⁴¹ Діодор. Історична бібліотека, XIV. 10. 2.

⁴² Еллінів загалом, адже, як то майже завжди було в історії Еллади, винятком стали лакедемоняни.

430-го р. до Хр., у розпал Пелопоннеської війни група послів Пелопоннеського союзу відправилася до Персії через Босфор, у спробі за посередництва даскелейського сатрапа Фарнака вийти на контакт з «царем-царів»; до складу делегації від лакедемонян входили Миколай, Анеріст та Протодам; ціллю делегації було, за словами Фукідида, просити грошей на війну проти афінян <... εἰ πὺρ πεῖσειαν αὐτὸν χρῆματά τε παρασχεῖν καὶ ξυμπολεμεῖν, .../ Ed. by H. Stuart Jones and J. E. Powell.> (Фуکیدід. Історія, II. 67. 1). Так-от, Миколай та Анеріст були синами Буліса та Сперфія – інших послів від лакедемонян до «царя-царів» (Геродот. Історія, VIII. 134–137).

Це оповідання показове в двох аспектах: по-перше, є черговим підтвердженням ролі спадкового інституту ксенії-проксенії в дипломатичній діяльності; по-друге, черговим свідченням відмінності лакедемонських уявлень від уявлень інших еллінів, адже в часи надкритичного відношення до «мідян» лакедемоняни за відповідних умов радо з «мідянами» співпрацювали, звісно ж, якщо вважали подібне доцільним у моменті. Все ж політія лакедемонян мала суттєві особливості, й хоч була «представницькою демократією» [у сучасній термінології], однак режим було влаштовано таким чином, що як ефори, так і герусія мало зважали як на думку лакедемонян [громадян], так і на думку решти Еллади.

⁴³ Непот. Славетні чоловіки, Епамінод. 4; Плутарх. Вислови царів та полководців, 193b-c; Еліан. Різноманітні оповідання, XI. 9; Полібій. Історія, XXXII. 8. 6.

⁴⁴ Демосфен. Промови, IX. 43–44, XIX. 272; Дінарх. Промови, II. 24–25; Есхін. Промови, III. 258.

⁴⁵ Демосфен. Промови, XIX. 272; Дінарх. Промови, II. 24.

є пристосуванням до тогочасних реалій: якщо лакедемоняни, в яких завжди був свій світогляд, радо Ахеменідські кошти приймали на пряму й мало турбувалися думкою та оцінкою з боку решти еллінів, то якраз решта еллінів від Ахеменідських коштів відмовлялися категорично, тому й доводилося надавати допомогу «противникам моїх противників – друзям» опосередкованим чином.

Судові процеси, пов'язані з хабарництвом, як мінімум фіксовані в збереженій джерельній базі, стосуються внутрішньополісних справ⁴⁶. Питання хабарництва було надзвичайно чутливим для будь-якого суспільства громадян античності, тому відсутність у збереженій джерельній базі фіксації випадків звинувачення в хабарництві в контексті місії Тімократа є додатковим опосередкованим свідченням відсутності прямого підкупу.

Також стосовно місії Тімократа постає питання хронології. Розбір, здійснений Е. Рунгом: загалом, місію можна звести до проміжку 397 – поч. 395 рр. до Хр. (Рунг Э. В., 1997, с. 10–12; Рунг Э. В., 2008, с. 307–309). Питання є надзвичайно важливим, адже за умови прибуття місії після початку військових дій, роль місії як одного з факторів початку Коринфської війни автоматично знімається.

За хронологією Оксиринхського історика, місія відбулася на 7-му році «лакедемонського володарювання»⁴⁷. Ймовірно, йдеться від поразки афінян у пелопоннеській війні, тобто 404-го р. до Хр., а елліни рахували включно, тож 398–397 рр. до Хр. <важливо: архонти вступали до посади 1 гекатомбіона, що припадало на липень–серпень⁴⁸>. За викладом Оксиринхського історика, найбільш імовірною датою є кінець року, тобто йдеться про 397-ий р. до Хр. Хронологію Оксиринхського історика приймають І. Брюс та К. Гамільтон, однак дослідники наполягають на двох візитах, відповідно 397-го та 395-го рр. до Хр. (Bruce I. A. F., 1967, р. 60; Hamilton C. D., 1979, р. 207, прим. 76). С. Горнблauer називає подібну хронологію альтернативною, та влучно акцентує увагу на передчасності першої місії, звісно ж, якщо місій було дві (Hornblower S., 1994, р. 68). Політика нового демократичного режиму в Афінах виявилася занадто виваженою та обережною стосовно Спарти⁴⁹. Лісієва промова «Проти Нікомаха», тобто XXX, датована 399–398 рр. до Хр., адже «Він <Нікомах> займався змінами законів 4 роки ...»⁵⁰, відповідно після падіння «тиранії 30», що відбулося 403 р. до Хр.. Того ж 399 р. до Хр. афіняни надали допомогу лакедемонянам під час походу до Еліди⁵¹. В озвучених умовах прийняти офіційну місію Тімократа було б занадто ризикованим вчинком; подібна дія явно йде в розріз з впровадженням рішенням політичного характеру. Якщо місії Тімократа все ж було дві, що цілком вірогідно, то під час першої місії, за умови відсутності офіційного статусу (скориставшись проксенією, тобто видавши дипломатичну місію як умовні «відвідини друзів»⁵²), напевно йшлося про щось конкретне, однак збір інформації, певне «зондування ґрунту», є досить вірогідним.

Як гіпотезу можна припустити, виходячи з трактування одного напису в корпусі Inscriptiones Graecae. Відновлення «Довгих мурів» Афін було здійснене за сприяння Конона <тут є доречним фразеологізм «усім миром», адже масштабна діяльність відбулася за залучення громадян інших полісів, що можна навіть порівнювати з таким традиційним українським явищем, як «толока»⁵³. Архонти-епоніми Афін, як зазначено вище, приступали до виконання обов'язків

⁴⁶ Демосфен. Промови, XIX. Рр. 1. 3; Дінарх. Промови, II. 1.

⁴⁷ Оксиринхська історія, 2. 2, 4. 1.

⁴⁸ Бикерман Э. Указ соч. С. 30, 16.

⁴⁹ Лісій. Промови, XII. 6, 59, XIX. 11, XXX. 22 <можна прослідкувати також з промов XVII та XXVIII>.

⁵⁰ Лісій. Промови, XXX. 4 <... ὅστις πρῶτον μὲν τέτταρα ἔτη ἀνέγραψεν ...>.

⁵¹ Ксенофонт. Історія, III.2.25.

⁵² Більш детально про проксенію на прикладі Делосу див. дис.: Кукоба Л. І. Делоський поліс у IV – першій половині III ст. до Р. Х. / наук. кер. В. В. Ставнюк, 2021. С. 127–132.

⁵³ Ксенофонт. Історія, IV. 8. 10; Діодор. Історична бібліотека, XIV. 85. 2–4.

з 1 гекатомбіона, що припадало на липень–серпень⁵⁴. Один із написів, датованих періодом архонства Евбуліда, фіксує почесті на честь якогось родосця⁵⁵. Архонство Евбуліда припадає на 394–393 рр. до Хр.⁵⁶. Допустивши ототожнення згаданого в написі родосця з Тімократом, буде логічним зв'язати проведені урочистості з проявом вдячності за якусь послугу, й послугою знову ж найбільш логічним чином варто допустити сприяння у відновленні «Довгих мурів». Найраніше свідoctво про роботи на стінах датоване останнім місяцем року Діофанта (звісно, року архонта, тобто 395–394 на сучасний лад, відповідно серпнем 394-го р. до Хр.), хоч роботи почалися явно раніше, ніж відбулася фіксація на відповідному написі – Tod № 107A = Harding № 17 (Seager R., 1994, p. 101). Допустивши одним із наслідків місії Тімократа домовленість про сприяння у відновленні «Довгих мурів», а також з урахуванням найновішого свідoctва як останній місяць року Діофанта та подяку родосцю, за умови ототожнення з Тімократом, в рік Евбуліда, можна припустити початок робіт за декілька місяців перед фіксацією напису, тобто період весни 394 р. до Хр. Перші самостійні окремі операції союзники здійснювали ще з осені 395 р. до Хр. (Seager R., 1994, p. 101). Битва при Галіарті відбулася ще раніше. В будь-якому випадку останній місяць року архона Діофанта є др. пол. 394 р. до Хр. за сучасним літочисленням, тобто навіть накинучи умовних 9 місяців на підготовчі роботи, якщо місія Тімократа має прямий зв'язок з відновленням «Довгих мурів», датування місії зміщується на період після початку відкритих військових дій. Тим паче, озвучена гіпотеза будується на опосередкованих свідченнях та потребує «правильного» співпадиння деяких різночитань, тому сприймати озвучену реконструкцію хронології можна лиш як досить альтернативну та відкриту для критики.

Наостанок: антилакедемонські настрої по всій Елладі відзначають усі дослідники без винятків як з початку XIX ст., так і найсучасніші, які є ілюстрацією загальної парадигми⁵⁷ (Hornblower S., 1994, p. 68; Seager R., 1994, p. 98–99). У подібних умовах навряд чи будь-які кошти могли б бути вирішальним фактором; максимум додатковим стимулом, й у контексті озвученого вище стимулом занадто мізерним, щоб мати бодай якийсь суттєвий вплив. Окремо варто акцентувати увагу на низці серйозних особливостей лакедемонян, які робили поліс малопрдатним для ролі гегемону Еллади (Lewis D. M., 1994, p. 24).

Таким чином, можна підбити підсумки. По-перше, 50 талантів, привезених Тімократом, явно замало для реалізації якихось дій чи тим паче політичних проєктів; кошти можна сприймати як звичайні подарунки в межах демонстрації щедрості та серйозності намірів царя-царів. По-друге, в контексті загальної тогочасної ситуації факти, які могли б вказувати на прийняття коштів навіть у межах подарунків, відсутні; зі значною долею ймовірності від привезених Тімократом коштів поліси та/чи окремі приватні особи відмовилися. По-третє, Тімократ виконував функції «зв'язкового», який координував дії між антилакедемонською коаліцією та Ахеменідською адміністрацією; цар-царів забезпечував сприяння противникам своїх противників, надаючи певні ресурси в широкому значенні слова, однак контроль за використанням ресурсів залишав за собою.

Окремо варто акцентувати увагу на двох припущеннях: по-перше, опосередковані свідчення щодо хронології хоч є дискусійними, але значною мірою вказують на здійснення своєї місії Тімократом уже після початку активних військових дій, що заперечує роль місії Тімократа як одного з факторів початку війни; по-друге, подібна дипломатична стратегія опосередкованих дій, яка відмінна від попередньої взаємодії з лакедемонянами, була реалізована Ахеменідами саме внаслідок заперечення рештою еллінів прямого прийняття коштів, що йшло всупереч тогочасному світогляду.

⁵⁴ Ксенофонт. Історія, IV. 30. 16.

⁵⁵ IG, II², № 19.

⁵⁶ Бикерман Э. Указ. соч. С. 205.

⁵⁷ Беккер К. Ф. Указ. соч. С. 424; Курціусь Э. Указ. соч. С. 163–164; Белохъ Ю. Указ. соч. С. 150; Лурье С. Я. История Греции. Санкт-Петербург, 1993. С. 486.

Найголовніше, використовуючи слово «певний», економічний, політичний, культурний та багато інших «певних» впливів Ахеменідської держави на поліси Еллади безсумнівно були. Очевидно, але на міжнародній арені етнічні, політичні, культурні та інші ареали, взаємодіючи один з одним, відповідно, один на одного взаємно впливають. Як власне, «певні» елементи характерні для еллінів запозичували й Ахеменіди. За умови використання такої дефініції, як «певний», все ж варто конкретизувати. В контексті місії Тімократа, безсумнівно, «певний» вплив був, що очевидно, однак у контексті аналізу опосередкованих фактів, фіксованих у збереженій першоджерельній базі, зводити роль місії Тімократа до звичайного «підкупу політиків» чи «підкупу громадян», як те намагається продемонструвати лаконофіл Ксенофонт, є явним нонсенсом. Причини Коринфської війни були значно більш глибокими та системними та потребують окремого дослідження.

Список літератури

- Поліщук М., 2024. До питання про «Пірову перемогу». *Історія & Археологія*. Вип. 1. 78–96.
- Рунг Э. В., 2008. *Греция и Ахеменидская держава*. Санкт-Петербург.
- Рунг Э. В., 2006. Неофициальная дипломатия Персии по отношению к грекам и роль персидского золота в греко-персидских межгосударственных отношениях. *Античный мир и археология*. Вып. 12. 66–77.
- Рунг Э. В., 1997. Персидская дипломатия в начале IV в. до н. э. *Античность*. Казань. 8–15.
- Bresson A., 2014. Capitalism and the ancient Greek economy. In: *The Cambridge History of Capitalism*. Vol. I. New York. 43–74.
- Bruce I. A. F., 1967. *An Historical Commentary on the Hellenica Oxyrhynchia*. Cambridge.
- Cloch   P., 1934. *La politique  trang re d'Ath nes de 404   338 avant J sus Christ*. Paris.
- Funke P., 1980. *Homonoia und Arch *. Wiesbaden.
- Griffith G. T., 1935. *The Mercenaries of the Hellenic World*. Cambridge.
- Hamilton C. D. *Sparta's Bitter Victories. Politics and Diplomacy in the Corinthian War*. Ithaca–London.
- Hornblower S., 1994. Persia. *The Cambridge Ancient History*. Vol. VI. Cambridge. 45–96.
- Kagan D., 1961. The economic origins of the Corinthian war. *Parola del Passato*. Vol. 16. 321–341.
- Lehmann G. A., 1978a. Spartas αρχή und die Vorphase des korinthischen Krieges in den Hellenica Oxyrhynchia. *Zeitschrift f r Papyrologie und Epigraphik*. Vol. 28. 107–126.
- Lehmann G. A., 1978b. Spartas αρχή und die Vorphase des korinthischen Krieges in den Hellenica Oxyrhynchia. *Zeitschrift f r Papyrologie und Epigraphik*. Bd. 30. 73–93.
- Lewis D. M., 1992. Sources, chronology, method. In: *The Cambridge Ancient History*. Vol. V. Cambridge. 1–14.
- Lewis D. M., 1994. Sparta as victor. In: *The Cambridge Ancient History*. Vol. VI. Cambridge. 24–44.
- Perlman S., 1976. On bribing Athenian ambassadors. *Greek, Roman and Byzantine Studies*. Vol. 17. 223–233.
- Perlman S., 1964. The causes and outbreak of the Corinthian war. *Classical Quarterly*. Vol. 14. 64–81.
- Seager R., 1994. The Corinthian War. In: *The Cambridge Ancient History*. Vol. VI. Cambridge. 97–119.
- Seager R., 1967. Thrasybulus, Conon and Athenian imperialism 396–386 B. c. *Journal of Hellenic Studies*. Vol. 87. 95–115.

Mykhailo Polishchuk

TO THE PROBLEM ABOUT TIMOKRATES' MISSION

The article examines the mission of Timocrates of Rhodes, sent by Satrap Pharnabazus during the period usually dated by researchers to between 397 and 395 BC, to the cities of Hellas. The mission is often interpreted as one of the decisive factors in the outbreak of the Corinthian War of 395–387 BC. The main focus is on the nature and significance of the 50 talents of silver brought by Timocrates: the funds are often assessed as 'subsidies for waging war against the Lacedaemonians', but a more accurate interpretation, given the context of events, is to view them as diplomatic 'gifts' within the Eastern political tradition. Based on an analysis of ancient sources – primarily Xenophon, the 'Oxyrhynchus Historian' and Plutarch – and a wide range of historiography – from the classical German school of the 19th century to contemporary studies by E. Runga, R. Sieger and S. Gonblaver – significant variability in the interpretation of this issue has been demonstrated.

Assessments of the impact of Timocrates' mission were determined not only by the source base, but also by the worldview and methodological approaches of researchers. A quantitative analysis of the financial capabilities of ancient city-states shows that the sum of 50 talents was clearly too small to have any significant impact on the course of military operations in the conditions of warfare at that time, but could play a role as personal gifts capable of stimulating the political activity of individual politicians, although even this incentive is debatable due to the aggressive attitude of the Hellenes towards accepting Achaemenid gifts. The chronology of the mission, the hypothetical chronological connection with the restoration of the Long Walls of Athens, and the general attitude of the Hellenes towards accepting Achaemenid funds are also considered. In conclusion, Timocrates' mission was more of a coordination effort and a demonstration of goodwill on the part of the Achaemenids than outright bribery, and its significance in the unfolding of the Corinthian War should be assessed as additional, clearly lacking in decisive importance. The study deepens our understanding of the mechanisms of Hellenic-Achaemenid diplomacy and the mutual influence of political and financial factors in international relations in antiquity.

Key words: Timocrat, Corinthian War, Athens, Sparta, Persia.

References

- Polishchuk M., 2024. Do pytannya pro «Pirrovu peremohu» [To the problem about the “Pyrrhus victory”]. *Istoriya & Arxeolohiya*. Vyp. 1. 78–96. (In Ukrainian).
- Runh E. V., 2008. *Hrecyya y Axemenyidskaya derzhava* [Greece and the Achaemenid Empire]. Sankt-Peterburh. (In Russian).
- Runh E. V., 2006. Neofycyal'naya dyplomatyya Persyy po otnoshenyyu k hrekam y rol' persyidskoho zolota v hreko-persyidskyh mezhhsudarstvennyh otnoshenyyah [Unofficial Persian diplomacy towards the Greeks and the role of Persian gold in Greco-Persian interstate relations]. *Antychnyj myr y arxeolohyya*. Vyp. 12. 66–77. (In Russian).
- Runh E. V., 1997. Persyidskaya dyplomatyya v nachale IV v. do n. e. [Persian diplomacy in the early 4th century to B.C.]. *Antychnost'*. Kazan'. 8–15. (In Russian).
- Bresson A., 2014. Capitalism and the ancient Greek economy. In: *The Cambridge History of Capitalism*. Vol. I. New York. 43–74. (In English).
- Bruce I. A. F., 1967. *An Historical Commentary on the Hellenica Oxyrhynchia*. Cambridge. (In English).
- Cloch   P., 1934. *La politique  trang  re d'Ath  nes de 404   338 avant J  sus Christ*. Paris. (In French).
- Funke P., 1980. *Homonoia und Arch  *. Wiesbaden. (In German).
- Griffith G. T., 1935. *The Mercenaries of the Hellenic World*. Cambridge. (In English).
- Hamilton C. D. *Sparta's Bitter Victories. Politics and Diplomacy in the Corinthian War*. Ithaca–London. (In English).
- Hornblower S., 1994. Persia. *The Cambridge Ancient History*. Vol. VI. Cambridge. 45–96. (In English).
- Kagan D., 1961. The economic origins of the Corinthian war. *Parola del Passato*. Vol. 16. 321–341. (In English).
- Lehmann G. A., 1978a. Spartas αρχ   und die Vorphase des korinthischen Krieges in den Hellenica Oxyrhynchia. *Zeitschrift f  r Papyrologie und Epigraphik*. Vol. 28. 107–126. (In German).
- Lehmann G. A., 1978b. Spartas αρχ   und die Vorphase des korinthischen Krieges in den Hellenica Oxyrhynchia. *Zeitschrift f  r Papyrologie und Epigraphik*. Bd. 30. 73–93. (In German).
- Lewis D. M., 1992. Sources, chronology, method. In: *The Cambridge Ancient History*. Vol. V. Cambridge. 1–14. (In English).
- Lewis D. M., 1994. Sparta as victor. In: *The Cambridge Ancient History*. Vol. VI. Cambridge. 24–44. (In English).
- Perlman S., 1976. On bribing Athenian ambassadors. *Greek, Roman and Byzantine Studies*. Vol. 17. 223–233. (In English).
- Perlman S., 1964. The causes and outbreak of the Corinthian war. *Classical Quarterly*. Vol. 14. 64–81. (In English).
- Seager R., 1994. The Corinthian War. In: *The Cambridge Ancient History*. Vol. VI. Cambridge. 97–119. (In English).
- Seager R., 1967. Thrasybulus, Conon and Athenian imperialism 396–386 B. c. *Journal of Hellenic Studies*. Vol. 87. 95–115. (In English).

Дата надходження статті: 26.09.2025

Дата прийняття статті: 22.10.2025

Опубліковано: 10.12.2025